

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Problem praw społecznych, kulturowych i religijnych w kontekście aktualnej polityki imigracyjnej we Francji

Author: Monika Jankowska

Citation style: Jankowska Monika. (2018). Problem praw społecznych, kulturowych i religijnych w kontekście aktualnej polityki imigracyjnej we Francji. W: I. Topa, M. Półtorak (red.), "Powszechny system ochrony praw człowieka : podsumowanie dekad" (S. 140-149). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

MONIKA JANKOWSKA*

Problem praw społecznych, kulturowych i religijnych w kontekście aktualnej polityki imigracyjnej we Francji

Wprowadzenie

Zjawisko imigracji i integracji we Francji jest wielowymiarowe i wynika z uwarunkowań historycznych i gospodarczych. Historia imigracji jest jedną z najdłuższych w Europie, jej początki sięgają bowiem XVII w. Pierwsi muzułmanie pojawili się we Francji po tym, jak król hiszpański Filip II w 1610 roku wydał dekret nakazujący Maurom opuszczenie Granady¹. Drugim czynnikiem powodującym napływ ludności muzułmańskiej do Francji był kolonializm. W 1830 roku Francja podbiła Algierię, w 1881 roku ustanowiła protektorat w Tunezji, a w 1912 roku opanowała tereny Maroka, następnie skolonizowała Mauretanię, Senegal, Gwineę, Wybrzeże Kości Słoniowej, Mali i Niger².

W 1916 roku na mocy traktatu Sykes-Picot³ podpisanego z Anglią rozpoczęła się na szeroką skalę imigracja zarobkowa. W latach trzydziestych XX w. Francja stała się drugim na świecie, po Stanach Zjednoczonych, krajem pod względem ilości przyjmowanych cudzoziemców. Stanowili oni 6,6% ludności, a ich liczba w przybliżeniu wynosiła 2,7 mln.

Kolejną falę napływu pracowników datuje się na lata pięćdziesiąte i sześćdziesiąte XX w., kiedy to do Hexagonu przybywali głównie Europejczycy, zwłaszcza Włosi, Portugalczycy, Belgowie, Niemcy, Rosjanie, Polacy oraz imigranci z byłych kolonii francuskich w Afryce⁴. Przyjmowanie cudzoziemców podyktowane było koniecznością rozwoju gospodarki po II wojnie światowej.

Do 1974 roku przybywali do Francji głównie mężczyźni, szukający zatrudnienia w przemyśle jako pracownicy niewykwalifikowani, chcący zapewnić godziwe wa-

---

* mgr, doktorantka, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Śląski.

¹ Muzułmanie w Europie. Red. A. PARZYMIES. Warszawa 2015, s. 436.

² J. BASZKIEWICZ: *Historia Francji*. Wrocław 1974, s. 329–332, 532–535.

³ H. LAURENS: *Les ravages d'une guerre arbitraire. Comment l'Empire ottoman fut dépecé*. Tekst dostępny: <https://www.monde-diplomatique.fr/2003/04/LAURENS/10102> [dostęp: 10.09.2016].

⁴ A. KURIATA: *Strój muzułmanek we Francji a wpływ islamu*. Tekst dostępny: www.repozytorium.uni.wroc.pl [dostęp: 10.09.2016].

runki bytowe swoim rodzinom, pozostawionym w krajach pochodzenia⁵. W 1974 roku rząd francuski podjął działania mające na celu znaczne ograniczenie imigracji ekonomicznej na rzecz polityki łączenia rodzin. Do Francji zaczęły przybywać żony, matki i córki pracujących mężczyzn, co doprowadziło do feminizacji środowiska imigrantów. Dzisiejsza sytuacja społeczno-polityczna francuskich muzułmanów jest w dużej mierze spuścizną warunków życia pierwszej fali przybyłych.

Polityka imigracyjna Francji

Sytuacja mieszkaniowa migrantów we Francji była bardzo trudna, żyli w barakach budowanych na przedmieściach dużych miast, w złych warunkach sanitarnych. Rząd, dostrzegając skalę problemu, powołał w 1956 roku Krajowe Stowarzyszenie Budowy Mieszkań dla Pracowników Algierskich oraz Fundusz Akcji Socjalnej, których celem było zapewnienie mieszkań zarówno dla pracowników samotnych, jak i tych, którzy przebywali na terenie Francji wraz z rodzinami⁶. Osiedla powstające w ramach realizacji programu były subwencjonowane przez rząd, budowano je na obrzeżach dużych miast takich jak Paryż, Lion czy Marsylia, a mieszkania miały niski czynsz, co było proporcjonalne do standardu⁷.

W 1993 roku wydzielono 751 „newralgicznych stref miejskich”, w których w 2008 roku mieszkało 19% imigrantów i 14% potomków imigrantów w wieku od 18 do 50 lat⁸. Bezrobocie wśród młodych ludzi było dwukrotnie wyższe niż poza strefami, co rodziło negatywne konsekwencje, takie jak m.in. wysoki współczynnik przestępczości⁹. Reakcją rządu francuskiego było wprowadzenie w latach dziewięćdziesiątych XX w. kolejnych restrykcji w polityce migracyjnej, mających na celu ograniczenie możliwości osiedlania się we Francji na dłużej. Przyjęte wówczas prawo wydłużało do dwóch lat procedurę łączenia rodzin i zakazywało podejmowania pracy cudzoziemskim absolwentom francuskich wyższych uczelni.

Obecne założenia francuskiej polityki imigracyjnej oparte są na ustawie o imigracji i integracji z 24 lipca 2006 roku¹⁰, której głównymi celem jest przejście od

---

⁵ P. RYGIEL: *Les politiques d'immigration en France des années 1970 aux années 1990*. "Cahiers de l'Institut CGT d'Histoire Sociale" 2013, s. 22–26 [numéro spécial].

⁶ M. BERNARDOT: *Loger les immigrés. La Sonacotra 1956–2006*. Broissieux 2008, s. 7–25.

⁷ M. WIDY: *Życie codzienne w muzułmańskim Paryżu*. Warszawa 2015, s. 22.

⁸ *Analyse: 1989–2011. Enquête sur l'implantation et l'évolutoin de l'islam de France*. IFOP pour La Croix Julliet 2011, s. 4.

⁹ Według różnych źródeł między 60 a 70% wszystkich osadzonych we francuskich więzieniach stanowią muzułmanie.

¹⁰ Loi n° 2006-911 du 24 juillet 2006 relative à l'immigration et à l'intégration. Tekst dostępny: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000266495> [dostęp: 08.09.2016].

polityki imigracji niekontrolowanej do imigracji selektywnej, polegającej na przyjmowaniu tylko tych cudzoziemców, którzy będą mieli szansę na zatrudnienie i utrzymanie siebie i rodziny. Chodzi tu głównie o osoby o wysokich kwalifikacjach, potrzebne gospodarce Francji. W osiągnięciu tego celu miało pomóc wprowadzenie tzw. Karty Kompetencji i Talentów, wydawanej na trzy lata z możliwością odnowienia. Jej uzyskanie uzależnione było od przedstawienia umowy o pracę oraz wizy długoterminowej. Łatwiejszy dostęp do pracy mieli mieć zapewniony również absolwenci francuskich uczelni wyższych.

Rząd Francji obecnie udziela następujących wiz:

1. krótkoterminowej – ważnej do 90 dni i upoważniającej do poruszania się po strefie Schengen, wydawanej turystom, osobom przebywającym w celach służbowych i rodzinnych;
2. długoterminowej – wydawanej na rok osobom mającym we Francji związki rodzinne, studentom uczelni francuskich, naukowcom, artystom i sportowcom;
3. długoterminowej – wydawanej na 10 lat, warunkiem jej uzyskania jest pięcioletni legalny pobyt we Francji, zdanie egzaminu z języka i wiedzy o społeczeństwie francuskim.

W przypadku rocznych wiz, osoba musi uzyskać zezwolenie na pracę od odpowiednich władz. Możliwe jest również otrzymanie wizy dziesięcioletniej po 3 latach małżeństwa, a obywatelstwa po 4 latach małżeństwa z obywatelem Francji i, w obu przypadkach, po zdaniu egzaminu z języka. Wizy dziesięcioletnie pozwalają na zatrudnienie bez dodatkowych uprawnień. We Francji o zezwolenie na pracę występuje pracodawca, przed złożeniem wniosku przez samego pracownika. Taka sama procedura obejmuje występujących we Francji sportowców czy artystów. We Francji, co do zasady, obowiązuje prawo ziemi, jednak z pewnymi modyfikacjami. Osoba mieszkająca tam i nieposiadająca obywatelstwa francuskiego jest obcokrajowcem. Dzieci obywateli innych państw urodzone we Francji są obcokrajowcami, jednak po ukończeniu 13 roku życia mogą nabyć obywatelstwo francuskie, pod warunkiem, że od 8 roku życia mieszkają we Francji. Imigrantami natomiast są osoby mieszkające we Francji i urodzone jako obcokrajowcy zagranicą. Imigrant przestaje być obcokrajowcem, gdy nabywa obywatelstwo francuskie, natomiast obcokrajowiec urodzony we Francji nie jest imigrantem¹¹. Osoby ubiegające się o obywatelstwo muszą udowodnić, że spędziły we Francji 5 lat, władają językiem i nie pobierają zasiłków. Imigranci mają dostęp do ubezpieczenia społecznego i opieki medycznej w takim samym zakresie, jak obywatele francuscy. Dla osób o dochodach poniżej 644 euro miesięcznie opieka medyczna jest bezpłatna. Dzieci imigrantów mają prawo do bezpłatnej edukacji w szkołach publicznych. Ponieważ we Francji przebywa około 400000 nielegalnych imigrantów z byłych kolonii, zasilających tzw. szarą strefę, władających językiem, rząd dwukrotnie, w latach 1981–1982

---

¹¹ S. MUSIAŁ: *Muzułmanie we Francji, wybrane aspekty społeczno-polityczne*. „Przegląd Geopolityczny” 2014, nr 30, s. 12.

i 1997–1998, decydował się na wprowadzenie abolicji¹²; z której skorzystało odpowiednio 130000 osób i 87000 osób.

Celem polityki imigracyjnej rządu Nicolasa Sarkozy'ego było zaangażowanie partnerów Francji w tworzenie struktur zarządzania ruchami migracyjnymi na poziomie europejskim i międzynarodowym¹³. Francja miała pozostać państwem otwartym, kontynuować tradycję przyjmowania osób prześladowanych na całym świecie, pozostawiając sobie jednak prawo decydowania, kogo przyjmuje, z ukierunkowaniem na osoby, którym może zapewnić pracę zgodnie z potrzebami gospodarki. W ramach łączenia rodzin przyjmować tylko tych, którzy wyrażą chęć integracji, będą mieli zapewnione źródło utrzymania i miejsce zamieszkania (przed przyjęciem imigrant miałby zdać egzamin z języka i znajomości historii i kultury Francji), stworzyć więcej miejsc na uczelniach dla studentów na kierunkach ścisłych (taki model kształcenia miał na celu zapewnienie wysokich kwalifikacji wśród osób mających w przyszłości zasilić elity najuboższych państw) oraz wprowadzić dla imigrantów obowiązek nauki języka francuskiego i poszanowania praw Republiki. Polityka imigracyjna odnosi się do regulowania napływu i wpuszczania imigrantów na teren Hexagonu, natomiast integracja dotyczy strategii wobec imigrantów już przyjętych. Zaprezentowane podejścia mają charakter publiczny, a zatem muszą być zgodne z zasadami Republiki Francuskiej.

Laickość Francji a wielokulturowość

Podstawą Republiki Francuskiej jest jej laicki charakter, wynikający z ustawy z 9 grudnia 1905 roku o rozdziale Kościoła od Państwa, który nie zawsze jest jednak respektowany przez imigrantów spoza Europy. Podbudowana Konstytucją zasada laickości państwa mocno zakotwiczyła się we francuskiej kulturze politycznej. Eliminuje ona możliwość stosowania klasycznej formy wielokulturowości i kierunkuje politykę państwa na dążenie do promowania wśród imigrantów wartości republikańskich, czyli asymilację¹⁴. Laickość rozumiana jest jako neutralność państwa w stosunku do religii, która jest osobistą sprawą każdego człowieka, mającego swobodę w wyborze sposobu i zakresu praktyk religijnych¹⁵. Konstytucja z 1958 roku stanowi, że Francja jest państwem świeckim¹⁶. Ustawy o edukacji z 1981 roku i 1982 roku określiły niezależny charakter nauczania podstawowego, jednak od

---

¹² *Historique du droit de la nationalité française*. Tekst dostępny: <https://www.immigration.interieur.gouv.fr/Archives/Les-archives-du-site/Archives-Integration/Historique-du-droit-de-la-nationalite-francaise> [dostęp: 05.09.2016].

¹³ J. BALICKI: *Imigranci z krajów muzułmańskich w Unii Europejskiej. Wyzwania dla polityki integracyjnej*. Warszawa 2010, s. 172.

¹⁴ N. SARKOZY: *La République, les religions, l'espérance*. Paris 2004, s. 13–56.

¹⁵ A. PARZYMIES: *Muzułmanie...*, s. 47.

¹⁶ *Konstytucja Francji*. Tłum. W. SKRZYDŁO. Warszawa 2005.

1998 roku Francja zmagana się z problemem miejsca religii i różnic kulturowych. Przyczyną w ostatnim dziesięcioleciu powodem największych napięć i kontrowersji są tradycyjne stroje muzułmańskie, noszone przez kobiety w przestrzeni publicznej¹⁷.

Powodów demonstrowania przez muzułmanki przynależności religijnej upatruje się w ich sytuacji ekonomiczno-społecznej we Francji. Wciąż muzułmanie są w pewnym stopniu dyskryminowani, o czym może świadczyć fakt, że bardzo niewielu imigrantów zajmuje stanowiska kierownicze w instytucjach państwowych, mimo wysokich kwalifikacji. Imigranci wciąż żyją na obrzeżach miast, w dość hermetycznych enklawach i w izolacji od rdzennej ludności Francji. Z powodu złych warunków ekonomicznych czują się zmarginalizowani, co z kolei sprzyja kultywowaniu ich rodzimych tradycji.

Na uwagę zasługuje fakt, że w latach siedemdziesiątych¹⁸ bardzo niewiele muzułmańskich kobiet nosiło chusty, gdyż nie chciały się wyróżniać, zależało im na integracji. Obecnie ich córki noszą chusty, gdyż w ten sposób okazują swoją przynależność religijną i etniczną. Problemem jest integracja imigrantów, którzy czują się odrzuceni, a islam jest najbardziej dynamicznie rozwijającą się religią w Europie. Wynika to z faktu, że młodzi ludzie przejmują religię starszego pokolenia, bardzo rzadko dochodzi do małżeństw z osobami spoza ich kręgu kulturowego, a przyrost naturalny jest bardzo wysoki. Na przestrzeni ostatnich 25 lat muzułmańska populacja Europy podwoiła się. Według danych Francuskiej Agencji Zdrowia Publicznego muzułmanie wciąż są mniejszością we Francji, jednak wśród dorastającego pokolenia stanowią już większość¹⁹.

Napięcia społeczne a integracja

Jest duży rozdźwięk między ludźmi urodzonymi we Francji, ale niemającymi pełnej świadomości swoich korzeni. Rdzenni Francuzi to coraz częściej zdeklarowani ateści, natomiast przesłanie islamu z łatwością trafia do młodych ludzi, żyjących w ubogich osiedlach, skoncentrowanych wokół dużych miast. Powody tego zjawiska tkwią w wartości symbolicznej, mocy przemieniającej piętno bycia „brudnym Arabem” w wartość wyboru, równoznacznego z dumą bycia muzułmaninem²⁰. Francja ma duży problem z przekazywaniem islamu w wersji, która odpowiadałaby imigrantom, co powoduje narastanie napięć i konfliktów.

¹⁷ A. KURIATA: *Strój muzułmanek...*, s. 9.

¹⁸ P. RYGIEL: *Les politiques d'immigration...*, s. 114.

¹⁹ Rapport annuel 2016 sur les politiques d'asile et d'immigration, s. 23, źródło: <http://www.immigration.interieur.gouv.fr> [dostęp 05.11.2016].

²⁰ G. MAUGER: *France, Islam and the banlieus: a debate on the place of Islam and class in the suburbs*. Tekst dostępny: www.guardian.co.uk/commentisfree 2011.11.01 [dostęp: 13.09.2016].

Z tego powodu obok potrzeby budowania więzi kulturowych coraz większe znaczenie ma integracja społeczno-ekonomiczna oraz sytuacja muzułmańskiej części imigracji stanowiącej około 10% społeczeństwa (6,5 mln). Jest to największa grupa w Unii Europejskiej.

We Francji wciąż tworzy się nowe programy integracyjne, wspomagane kursami wiedzy o Francji²¹, nauką języka, kampaniami antydyskryminacyjnymi. Zapewnia się imigrantom opiekę mentora pomagającego w kontaktach z administracją, poszukiwaniu mieszkań i szkół dla dzieci. Wprowadzono laicki charakter szkół publicznych oraz zakaz noszenia symboli religijnych w szkołach państwowych, chociaż stanowi on również zarzewie konfliktu.

Do 1989 roku kwestie strojów, w tym muzułmańskich, regulowały rady administracyjne, a procedurami dyscyplinarnymi zajmowali się dyrektorzy szkół, którzy podlegali kontroli sądów administracyjnych²². 27 listopada 1989 roku Rada Stanu wydała opinię, że noszenie przez uczniów symboli wyrażających ich przynależność religijną jest zgodne z koncepcją laickości Republiki Francuskiej²³. W podobnym tonie problem ujmowała instrukcja rządowa z 12 grudnia 1989 roku²⁴. We wrześniu 1994 roku²⁵ wydany został okólnik rządowy nakazujący radom administracyjnym wprowadzenie zakazów noszenia symboli religijnych w szkołach publicznych, a w lipcu 1995 roku Rada Stanu wydała opinię stwierdzającą, że hidżab sam w sobie nie jest ostentacyjnym symbolem religijnym. W 2003 roku Komisja Stasiego, analizująca zasadę laickości we francuskich szkołach publicznych, zaproponowała wprowadzenie do programu nauczania historii elementów dotyczących niewolnictwa, kolonizacji i imigracji oraz naukę języka arabskiego²⁶. Ustawą z 15 marca 2004 roku²⁷ wprowadzono we francuskich szkołach publicznych zakaz noszenia symboli religijnych²⁸. Ustawą z 2010 roku wdrożono zakaz noszenia w przestrzeni

---

²¹ DIRECTION DE L'INFORMATION LÉGALE ET ADMINISTRATIVE: *Immigration et integration*. Tekst dostępny: <http://www.vie-publique.fr/politiques-publiques/politique-immigration/immigres-cite/> [dostęp: 11.09.2016].

²² J. FALSKI: *Francuski zakaz noszenia symboli religijnych w szkołach publicznych*. „Studia z Prawa Wyznaniowego” 1990, t. 14, s. 81.

²³ Avis du Conseil d'Etat du 27 Novembre 1989 sur le port du voile à l'école. Tekst dostępny: <http://mafr.fr/fr/article/conseil-detat-25/> [dostęp: 13.09.2016].

²⁴ Circulaire du 12 décembre 1989 du ministre d'Etat, ministre de l'Education nationale, de la Jeunesse et des Sports. Tekst dostępny: http://www.persee.fr/doc/homig_1142852x_1990_num_1129_1_5014, [dostęp: 13.09.2016].

²⁵ Circulaire “Bayrou” du 20 septembre 1994. Tekst dostępny: <http://www.laicite-republique.org/signes-religieux-a-l-ecole.html> [dostęp: 13.09.2016].

²⁶ J. ZDANOWSKI: *Muzułmanie we Francji...*, s. 173.

²⁷ Loi n° 2004-228 du 15 mars 2004 encadrant, en application du principe de laïcité, le port de signes ou de tenues manifestant une appartenance religieuse dans les écoles, collèges et lycées publics.

²⁸ Zakaz nie dotyczył wyłącznie chust islamskich, ale także jarmułek, dużych krzyży itp. W swym zamiśle miał on przede wszystkim zlikwidować różnice w wyglądzie między wyznawcami poszczególnych religii, co w państwie laickim, jakim jest Francja, wydawało się mieć uzasadnienie.

publicznej, tj. na dworcach, w parkach, w urzędach, na uczelniach, w sklepach i na ulicach odzieży zasłaniającej twarz, w tym chust muzułmańskich, kasków motocyklowych, kominiarek czy masek, uniemożliwiających identyfikację osób. Zakaz podyktowany był względami bezpieczeństwa obywateli i nie miał wydźwięku antyreligijnego, a za jego złamanie przewidziano grzywnę w wysokości 150 euro i fakultatywnie udział na własny koszt w kursie przypominającym o wartościach republikańskich. Za zmuszanie kobiet do zakrywania twarzy ustawa przewiduje karę w wysokości do 30000 euro. Wprowadzenie zakazu stało się jednak najsilniejszym punktem zapalnym w relacjach między muzułmanami i niemuzułmańskim społeczeństwem zachodnim. Wyznawcy islamu twierdzą, że zakaz przyczynił się do nasilenia dyskryminacji, a w szczególności w stosunku do kobiet noszących burki. Narodowy Instytut do Walki z Islamofobią ogłosił, że w ciągu 2 lat od wprowadzenia zakazu, ataki na Muzułmanów w 80% dotyczą kobiety w burkach. Muzułmanie podkreślają, że zakrywanie głów przez kobiety to w ich kulturze utrwalony tradycją obyczaj, zgodny z Koranem, nakazującym skromność²⁹. Paradoksalnie zakaz noszenia chust przez muzułmańskie dziewczynki w szkołach publicznych spowodował, że znalazły one schronienie w katolickich liceach, gdzie pozwolono im nosić chusty. Był to efekt niespodziewanej solidarności wyznawców odmiennych kultów, dotychczas nieufnych wobec siebie³⁰.

W 2011 roku 24-letnia kobieta, podpisująca się jako S.A.S.³¹, skierowała do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka skargę, w której podniosła, kwestię zmuszania jej do odsłaniania twarzy w miejscach publicznych. Uznała to za poniżający i dyskryminujący atak na jej wolność myśli i słowa. Deklarowała, że jako praktykująca muzułmanka nosi burkę, by pozostać w zgodzie z wiarą i osobistymi przekonaniami. W skardze podkreśliła, że ani mąż, ani rodzina nie zmuszają jej do zasłaniania twarzy. To ona sama chce być wolna i nosić strój, kiedy będzie chciała, ponadto nie zamierza utrudniać życia innym, a jedynie żyć w zgodzie z samą sobą. 1 lipca 2014 roku Europejski Trybunał Praw Człowieka orzekł, że francuski zakaz zakrywania twarzy w miejscach publicznych m.in. muzułmańskimi chustami jest zgodny z prawem. Odrzucono tym samym skargę kobiety. Uznano, że francuskie władze mają prawo ustanawiać warunki życia publicznego i dysponują szerokim marginesem działania, dlatego prawo obowiązujące od 2011 roku nie łamie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Wielka Izba Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu uznała, że obowiązujący we Francji zakaz nie narusza ponadto wolności wyznania ani sumienia³². Co do grzywny, to zdaniem Trybunału należy ona do najniższych

²⁹ E. KHIDAYER *Życie po arabsku*. Przeł. A. MICKIEWICZ-JANISZEWSKA. Warszawa 2013, s. 153.

³⁰ A. KURIATA: *Strój muzułmanek...*, s. 9.

³¹ Arrêt SAS c. France (requête n°43835/11) rendu par la Grande chambre de la Cour européenne des droits de l'homme le 1er juillet 2014, źródło: https://www.cncdh.fr/sites/default/files/arret_sas_c_france.pdf [dostęp: 05.11.2016].

³² Zdaniem sędziów nie doszło do dyskryminacji ani naruszenia chronionego Konwencją prawa do życia rodzinnego i prywatnego. Według Trybunału zakaz ma na celu zapewnienie bezpieczeń-

kar, jakie może rozważać ustawodawca. Z 6,5 mln muzułmanów żyjących we Francji, twarz islamskimi chustami zakrywa tylko około 2000³³. 69% Francuzów popiera zakaz noszenia symboli religijnych w przestrzeni publicznej. Co ciekawe 49% muzułmanów wyraziło aprobatę dla restrykcji, 42% muzułmanów opowiedziało się za jego wprowadzeniem, a 53% muzułmanów sprzeciwiało się nowym regulacjom³⁴.

Polityka migracyjna Unii Europejskiej

Aspektem, który zyskuje na znaczeniu w XXI w. i decyduje o polityce imigracyjnej jak też integracyjnej Francji jest jej członkostwo w Unii Europejskiej i innych organizacjach międzynarodowych. Obecnie polityka publiczna nie może mieć charakteru tylko i wyłącznie wewnętrznego, lecz wpisuje się w ramy polityki unijnej i międzynarodowej. W 2006 roku Wysoka Rada ds. Integracji uznała, że wzrost dysproporcji i przemocy wynika ze zubożenia niektórych społeczeństw, etniczacji dzielnic i utrzymania dyskryminacji na rynku pracy i w polityce mieszkaniowej. 18 czerwca 2008 roku Parlament Europejski przyjął wspólne normy i procedury odsyłania nielegalnych imigrantów pochodzących z państw trzecich. W październiku 2008 roku Rada Europy przyjęła pakt o imigracji i azylu³⁵, postulujący: organizowanie legalnej imigracji sprzyjającej integracji, zwalczanie nielegalnej imigracji przez zapewnienie skutecznych powrotów do państw pochodzenia i tranzytu, zwiększenie efektywności kontroli granic, stworzenie w Europie miejsca azylu, partnerstwo z państwami tranzytu i pochodzenia. W 2011 roku Sarkozy ogłosił, że liczba nowo powstających miejsc pracy jest niewystarczająca do przyjęcia fali imigrantów z niestabilnych państw Afryki Północnej. Tym bardziej, że liczba osób w wieku produkcyjnym we Francji zwiększa się o 110 tys. rocznie. Było to odpowiedzią na falę uchodźców przybywających na włoską wyspę Lampedusa. W 2011 roku zaostrzono również wymogi dotyczące pozostawania na terytorium Francji i uzyskania obywatelstwa. Wszyscy nielegalni imigranci mieli zostać odesłani, a przebywającym w kraju legalnie zapewniono takie same prawa jak Francuzom. Wydalenie musiało być jednak niesprzeczne z zasadami humanitaryzmu i nie obejmowało uchodźców z problemami zdrowotnymi, społecznymi, politycznymi lub religijnymi.

---

stwa publicznego. Choć Trybunał ma świadomość, że zakaz dotyczy głównie części muzułmańskich kobiet, zwraca uwagę, że nie ma on wpływu na noszenie w przestrzeni publicznej elementów odzieży niezakrywających twarzy. Trybunał podkreślił, że zakaz nie posiada konotacji religijnych.

³³ *Francja: Coraz więcej konfliktów religijnych w miejscu pracy*. Tekst dostępny: <http://euroislam.pl/Francja-coraz-wiecej-konfliktow-religijnych-w-miejscu-pracy> [dostęp: 13.09.2016].

³⁴ Dane UNDP z 2004 r., po wprowadzeniu ustawy 2004-228 z 15 marca 2004 r. (Loi n° 2004-228...).

³⁵ *Pakt Europejski o imigracji i azylu*. Tekst dostępny: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?!=PL&f=ST%2013440%202008%20INIT> [dostęp: 13.09.2016].

Wielokulturowość w dobie terroryzmu

W 2011 roku Rada Europy oceniła, że francuski model asymilacji sprawdza się, jeśli uwzględnić uzyskane przez kolejne pokolenia dyplomy, mobilność społeczną i trwałość małżeństw mieszanych. Jednak już 4 lata później, w styczniu 2015 roku doszło do strzelaniny w paryskim wydawnictwie Charlie Hebdo. Atak miał podłoże religijne, a zamachowcami byli islamscy fundamentaliści. Kiedy 13 listopada, tego samego roku, w Paryżu podczas koncertu zginęło 130 osób, Francja wprowadziła stan wyjątkowy. Ponieważ wśród zamachowców byli muzułmanie urodzeni we Francji, pojawiło się pytanie o skuteczność integracji w tym kraju. Programy, mające zapobiegać szerzeniu się fundamentalizmu, w tym przypadku zawiodły. 14 lipca 2016 roku doszło do zamachu terrorystycznego w Nicei, w którym zginęło 86 osób, a ponad 200 zostało ciężko rannych. Te wydarzenia przyczyniły się do eskalacji niechęci do muzułmanów i wzrostu strachu przed nimi i ich religią. 14 sierpnia 2016 roku w 25 miastach Lazurowego Wybrzeża wprowadzono zakaz noszenia na plażach burkini (kostiumu kąpielowego przeznaczonego dla muzułmanek), traktowanego jako prowokacyjne i ostentacyjne manifestowanie przynależności religijnej w laickiej i pogrążonej w żalobie Francji³⁶. Oficjalnie zakaz podyktowany był względami higieny, a za jego złamanie przewidziana była grzywna w wysokości 38 euro. Wielu polityków opowiedziało się za zakazem, gdyż ich zdaniem burkini nie jest kompatybilne z francuskimi wartościami. Muzułmanki sprzeciwiały się masowo zakazowi, traktując go jako dyskryminację ze względu na przynależność etniczną i religijną. 22 sierpnia 2016 roku sąd podtrzymał decyzję w sprawie zakazu noszenia burkini, jednak 26 sierpnia 2016 roku Rada Stanu, najwyższy organ sądownictwa administracyjnego we Francji, zawiesiła wprowadzony w Ville-neuve-Loubet zakaz. Uznano, że musiałby on być uzasadniony zagrożeniem dla porządku publicznego, a więc dotyczyć odpowiedniego dostępu do wybrzeża, bezpieczeństwa kąpeli, higieny i przyzwoitości, a nie laickiego charakteru Republiki. Francuska Rada Wyznania Muzułmańskiego wyraziła aprobatę dla faktu, że zwyciężyło prawo, mądrość i zdrowy rozsądek³⁷.

Mimo że we Francji 64% ludności popiera zakaz noszenia burek i innych symboli religijnych, konflikty na tle zakazów z nimi związanych utrudniają proces integracji ludności muzułmańskiej i podsycają konflikt między muzułmanami a niemuzułmańską częścią społeczeństwa. Dodatkowo Francji wciąż brakuje kompleksowej

---

³⁶ *Interdiction du port du burkini: un précédent en France*. Tekst dostępny: <http://www.nicematin.com/politique/interdiction-du-port-du-burkini-un-precedent-en-france-70772> [dostęp: 08.09.2016].

³⁷ CE, ordonnance du 26 août 2016, Ligue des droits de l'homme et autres - association de défense des droits de l'homme collectif contre l'islamophobie en France. Tekst dostępny: <http://www.conseil-etat.fr/Decisions-Avis-Publications/Decisions/Selection-des-decisions-faisant-l-objet-d-une-communication-particuliere/CE-ordonnance-du-26-aout-2016-Ligue-des-droits-de-l-homme-et-autres-association-de-defense-des-droits-de-l-homme-collectif-contre-l-islamophobie-en-France> [dostęp: 13.09.2016].

i długofalowej, jednolitej polityki imigracyjnej i koncepcji integracji cudzoziemców. Zmienia się ona wraz z nastaniem kolejnych rządów i jest bardzo niestabilna.

SUMMARY

Problem of social, cultural and religious rights in the context of current immigration and integration policy in France

The question of immigration and integration in France is multidimensional. It results from historical conditions dating back to the eighteenth century, what makes it one of the longest in Europe. The development of French immigration has post-colonial heritage and a long tradition of seeking cheap, unskilled labor force abroad. In 1930 France was the second state (after the United States) in terms of accepting foreigners. Such a policy was a result of the need to hype the economy after World War II. At the same time it has started to put increasing emphasis on the protection of human rights, which resulted in the enactment of a series of laws created for preventing discrimination based on, among others, race, gender, religious beliefs or national origin. At the same time it was necessary to guarantee a decent living and a sense of security and equal treatment for immigrants. Over the years, with changes of geopolitical situation, also the French immigration policy had to change. Especially difficult was to find a balance between respect for the cultural diversity of immigrants, particularly Muslims on the one hand and aspirations for assimilation with the native French people and keeping the secular nature of the Republic and European cultural heritage, on the other.